

Brondocument

- Burgerschap
- Leren & loopbaan

in het MBO

Versie Juni 2009

1 Inleiding

Dit brondocument is een herziene versie van het brondocument LL&B van april 2007. Hierin staan de kwalificatie-eisen die aanvullend zijn aan het kwalificatiedossier beschreven

Dit basisdocument beschrijft de kwalificatie-eisen op het gebied van Burgerschap, Leren & Loopbaan van studenten. Moderne vreemde talen (MVT) en Taal & Rekenen (T&R) staan apart beschreven, zoals aangegeven door de staatssecretaris in haar brief van 22 december 2008.

De in dit brondocument beschreven eisen staan naast de eisen die gesteld worden aan studenten om in een bepaald beroep aan de slag te kunnen. Die beroepseisen staan in het kwalificatiedossier. Dit brondocument, de eisen voor MVT, T&R en het kwalificatiedossier geven dus samen aan wat verwacht wordt van iemand die een mbo-diploma krijgt.

De kern van dit nieuwe brondocument is dat de verantwoordelijkheid voor de invulling van de onderdelen Leren & Loopbaan en Burgerschap apart onderscheiden wordt en bij de scholen komt te liggen. Elke mbo-instelling moet uitwerking geven aan het onderdeel burgerschap als een van de drie onderdelen uit de drievoudige kwalificering die in de wet is vastgelegd. Vanuit de maatschappelijke opdracht van de mbo-instellingen formuleren zij in hun beleidsvisie hoe zij vormgeven aan burgerschap en de wijze waarop zij de studenten hierin begeleiden. Dit wordt door elke school verankerd in de professionaliteit van de medewerkers en mogelijk verschillend uitgewerkt per opleiding of per leeftijdscategorie. In het jaarverslag legt de instelling verantwoording af over de gekozen visie en uitwerking. De inspectie houdt toezicht op basis van de verantwoording in het jaarverslag.

Het programma van de mbo-opleiding bouwt voort op het vak maatschappijleer dat studenten al in het v(mb)o hebben gehad. In het mbo gaat het erom die kennis te verdiepen en te vertalen naar burgerschap in de context van beroepsuitoefening en maatschappelijk functioneren. Uitgangspunt hierbij is dat zowel onderwijs als toetsing op het gebied van burgerschap moeten passen bij competentiegericht onderwijs. Het is de keus van de school om hier een vorm voor te kiezen. Landelijk worden er geen verplichte kaders gesteld voor inhoud, vormgeving of toetsing.

In hoofdstuk 2 wordt aangegeven op welke manier Burgerschap een plek krijgt binnen de opleidingsstructuur, hoofdstuk 3 gaat over de plek van Leren & Loopbaan.

Formele status en inwerkingtreding

Er is behoefte aan rust op dit dossier. Het is belangrijk dat nog vóór de zomer 2009, dus ten behoeve van het cohort 2009-2010, duidelijk wordt gecommuniceerd hoe het verder gaat met LLB. De formele inwerkingtreding vindt plaats op basis van besluitvorming door de staatssecretaris. Dat kan pas voor cohorten die starten in augustus 2010. Er is met OCW en met de inspectie afgesproken dat het toezicht van de inspectie daarop vooruitlopend al in het schooljaar 2009-2010 zal worden ingericht op basis van het door de instellingen te schrijven verantwoordingsdocument. De inspectie vraagt geen exameninstrumenten op om deze te beoordelen. Ook worden deze niet betrokken bij het eindoordeel over de examenkwaliteit van de opleiding.

2 Burgerschap

Kader

De dynamische en multiculturele Nederlandse samenleving stelt hoge eisen aan haar burgers en inwoners. De beschrijving van burgerschap verwoordt deze eisen in een richtinggevend kader aan de hand van domeinen. De Onderwijsraad benoemt burgerschap als:

“een formele juridisch-politieke status, inhoudend het samenstel van specifieke rechten en plichten die verbonden zijn aan het hebben van de nationaliteit van een bepaalde staat, het zijn van staatsburger van die staat....Daarnaast betreft burgerschap de bereidheid en het vermogen onderdeel uit te maken van een gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren” (Onderwijsraad, 2003, p. 9-10).

Deze aspecten van burgerschap komen terug in de drie domeinen van burgerschap die in alle gevallen aan de orde moeten komen in de opleidingen:

- het politiek-juridische domein dat bijdraagt aan de rechten en plichten van de burger om deel te nemen aan de politieke besluitvorming,
- het sociaal-maatschappelijke domein dat betrekking heeft op de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een bijdrage aan te leveren,
- het economische domein dat in twee deelterreinen is gesplitst en betrekking heeft op
  - het leveren van een bijdrage aan de arbeidsgemeenschap waar men deel van uitmaakt
  - de plicht en het recht van de burger om op adequate wijze als consument deel te nemen aan de maatschappij.

Kern van dit basisdocument is dat elke instelling aangeeft hoe zij burgerschapsvorming invult. Daarbij gaat het om een combinatie van kennis en vorming, voortbouwend op wat de studenten in het po en vo al hebben gehad en met aandacht voor de vastgestelde terreinen.

Decentrale invulling

Een decentrale invulling is nodig opdat de school goed kan inspelen op de verschillende typen studenten. Een sleutelrol is weggelegd voor de docenten die tot taak hebben de burgerschapsontwikkeling van de studenten te stimuleren. Dit zal een groot beroep doen op hun inzet en zij zullen daarbij steun en ondersteuning nodig hebben van hun leidinggevenden. Het is de verantwoordelijkheid van het bestuur van een mbo-instelling om dit onderdeel te maken van het professionaliseringsbeleid en ervoor te zorgen dat het meer gaat om ‘aanvonken’ dan ‘afvinken’.

Voortbouwen op vmbo

Studenten hebben in het voorafgaande onderwijs al kennisgemaakt met burgerschap in de vorm van het vak maatschappijleer. Deze kennis wordt bekend verondersteld en het is de taak van het mbo om bij burgerschapsvorming op basis van deze al opgedane kennis de verbinding

te leggen met de rol van de student als burger en als (toekomstig) werknemer of ondernemer: kennis is geen doel op zich, maar is de basis voor de burgerschapsontwikkeling en kennis en vorming moeten daarom niet los van elkaar worden gezien. De school bepaalt hoe dit wordt uitgewerkt in het onderwijsprogramma.

In vergelijking met het vmbo zijn de studenten in het mbo inmiddels (in de meeste gevallen) stemgerechtigd en hebben zij door werk (bbl) of stage (bol) ervaring opgedaan als werknemer. Dat biedt goede aanknopingspunten voor uitbreiding en verdieping van wat eerder in het vmbo aan de orde is gekomen, ten dienste van de verdere persoonlijke en beroepsontwikkeling in het mbo. Ook ethische dilemma's waarmee zij in hun opleiding zijn geconfronteerd kunnen dergelijke aanknopingspunten bieden.

Aan de hand van praktijkervaringen, gebeurtenissen of dilemma's kan de al aanwezige kennis worden uitgebreid of verdiept. Het gaat om kennis bij studenten in de vorm van een feitenbasis van waaruit genuanceerd gereageerd en geredeneerd kan worden, als een onderbouwing van meningen: informatie over hoe mensen en zaken in elkaar zitten. Inhoud en vorm worden door de school bepaald.

Uitwerking deelterreinen

Elke school dient bij burgerschap aandacht te besteden aan tenminste de volgende terreinen

1. Politiek-juridisch

De student participeert in het politiek-juridische domein, in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding. De student oriënteert zich op onderwerpen waarover politieke besluiten genomen worden, vormt een eigen mening en onderneemt acties naar aanleiding van gemaakte keuzes

2. Economisch

De student functioneert als kritisch consument. De student oriënteert zich op de (consumenten) markt, houdt rekening met eigen wensen en mogelijkheden en onderneemt acties om producten en diensten aan te schaffen.

De student functioneert als beroepsbeoefenaar in een arbeidsomgeving. De student kent de rechten en plichten van de beroepsbeoefenaar en stelt zich collegiaal op.

3. Sociaal-maatschappelijk

De student neemt deel in diverse sociale verbanden, maakt respectvol gebruik van de openbare ruimte en voert activiteiten uit voor de leefbaarheid van zijn sociale omgeving.

Dynamiek in de thema's

Van belang is dat deze terreinen niet als statisch worden beschouwd, maar moeten meeveranderen met de ontwikkelingen in maatschappij en politiek. Afhankelijk van dergelijke actuele ontwikkelingen of ter profilering van de instelling kan het voor de hand liggen daarbij andere terreinen te benoemen. Dit is de verantwoordelijkheid en keuze van de instellingen zelf. Te denken valt aan thema's als gezondheid, veiligheid, duurzaamheid, internationalisering, ondernemerschap, interculturaliteit, levensbeschouwing.

Continuïteit: aansluiting bij al uitgevoerd ontwikkelwerk

De bovengenoemde thema's bouwen voort op het vmbo (doorlopende leerlijn), sluiten goed aan bij de nieuwe rollen waarmee mbo'ers te maken krijgen en zijn zo geformuleerd dat een instelling of opleiding er eigen accenten in kan leggen. Het is denkbaar dat voor oudere instromers het accent zwaarder komt te liggen op vormen van intervisie en op reflectie op bepaalde beroepsmatige of ethische dilemma's.

Het ontwikkelwerk dat in de scholen de laatste jaren is gedaan op basis van het brondocument versie april 2007, kan zonder problemen gebruikt worden voor de uitwerking van de voorgestelde aanpak. Dat doet recht aan de goede voorbeelden die inmiddels zijn ontwikkeld.

Diploma

Op het diploma wordt burgerschap, zonder verdere specificatie, benoemd naast de kerntaken van het kwalificatiedossier.

Toezicht

Het is de verantwoordelijkheid van de instellingen om in het jaarverslag aan te geven hoe in de opleidingen invulling wordt gegeven aan burgerschap, met inachtneming van de vastgestelde kaders wat betreft terreinen. In het kader van het reguliere toezicht vindt het gesprek plaats met de inspectie over inrichting en effectiviteit van dit onderwijsaspect. Elke school zal een visienotitie moeten hebben die vervolgens als kader dient voor het toezicht op het aangeboden onderwijs. Dit zal tot op opleidingsniveau aantoonbaar moeten zijn.

3 Leren & loopbaan

De komende jaren moet Europa de meest concurrerende economie van de wereld worden.

Dat is de ambitieuze doelstelling die Europese regeringsleiders tijdens de top in Lissabon hebben geformuleerd. Om dat te realiseren moet Europa een kenniseconomie worden met mensen die een hogere opleiding voltooien en een leven lang leren, met mensen die hun talenten willen en kunnen ontwikkelen.

De speerpunten die in het Nederlandse beleid doorklinken, richten zich op het verbeteren van het rendement en het vergroten van de doorstroom binnen de beroepskolom. Daar doorheen spelen ontwikkelingen als individualisering van de samenleving en de flexibilisering van de arbeidsverhouding.

In zo'n context en binnen zulke ambities speelt zelfsturing van mensen gericht op ontwikkeling een centrale rol.

Het brondocument versie april 2007 beschrijft de volgende kerntaken:

- Benoemt zijn eigen ontwikkeling en gebruikt middelen en wegen om daarbij passende leerdoelen te bereiken.
- Stuurt de eigen loopbaan.

Deze zullen door de instellingen geïntegreerd worden in het competentiegericht onderwijs. Het aspect leren & loopbaan is immers een integraal onderdeel van de wijze waarop scholen hun onderwijs, vooral competentiegericht onderwijs, organiseren. Het betreft in feite de essentie van de professionaliteit van de docenten en de kern van het primaire proces in de instellingen. Dat aspect hoeft daarom niet afzonderlijk te worden verwoord en verantwoord in beleidsvisie en jaarverslag. Het huidige inspectietoezicht omvat op dit onderwerp al voldoende *checks and balances*.

Toezicht

Het is de verantwoordelijkheid van de instellingen om in het jaarverslag aan te geven hoe in de opleidingen invulling wordt gegeven aan leren & loopbaan. In het kader van het reguliere toezicht vindt het gesprek plaats met de inspectie over inrichting en effectiviteit van dit onderwijsaspect.

